

**КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА**

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор з наукової роботи

**Київського національного університету
імені Тараса Шевченка**

Ганна ТОЛСТАНОВА

05 2022 р.

**ПРОГРАМА
ВСТУПНОГО ВИПРОБУВАННЯ
ДО АСПРАНТУРИ (АД'ЮНКТУРИ)
ЗІ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 031 РЕЛІГІЄЗНАВСТВО
на здобуття ступеня доктора філософії
(третій (освітньо-науковий) рівень вищої освіти)**

ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ 03 ГУМАНІТАРНІ НАУКИ

ОСВІТНЬО-НАУКОВА ПРОГРАМА «РЕЛІГІЄЗНАВСТВО»

КИЇВ – 2022

Розробники програми:

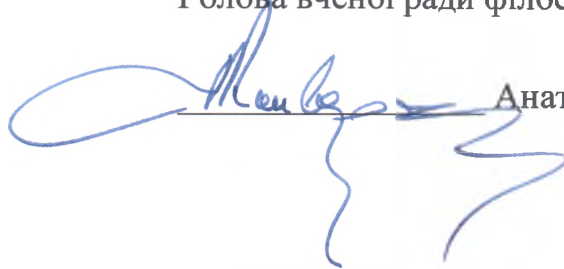
1. (Предко Олена Іллівна, проф. кафедри релігієзнавства, доктор філософських наук, професор)
2. (Сарапін Олександр Васильович, доц. кафедри релігієзнавства, кандидат філософських наук, доцент)

УХВАЛЕНО

Вченою радою філософського факультету

_____ 2022 р., протокол № _____

Голова вченої ради філософського факультету

Анатолій КОНВЕРСЬКИЙ

Гарант освітньо-наукової програми

Євген ХАРЬКОВЩЕНКО

Вступники на програму підготовки наукових і науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації для здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності «Релігієзнавство» складають письмовий іспит зі спеціальності та готують письмово дослідницьку пропозицію.

Програма до вступного іспиту з спеціальності складається в обсязі стандарту вищої освіти магістра з спеціальності «Релігієзнавство».

Білету розроблені на основі програми для вступників до аспірантури відповідно до правил прийому Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Білету для складання письмового іспиту мають три питання. Метою програми вступного іспиту є оцінювання рівня знань вступників, а саме: оцінювання теоретико-методологічної підготовки вступника; оцінювання вмінь вступника використовувати теоретичні знання для вирішення актуальних завдань у галузі релігієзнавства; оцінювання вміння встановлювати взаємозв'язки між теорією і практикою у професійній діяльності.

Критерії оцінювання письмової відповіді вступника за питаннями білету здійснюються сумарно з дослідною пропозицією за 100-бальною шкалою за такою пропорцією: письмова відповідь іспиту – максимально 60 балів (20 балів за кожне з трьох питань білету); дослідницька пропозиція – максимально 40 балів. Національній шкалі сума отриманих балів відповідає так: 90–100 балів – «відмінно»; 75–89 балів – «добре»; 60–74 балів – «задовільно»; 1–59 балів – «незадовільно».

Критерії оцінювання письмової відповіді вступника на питання білету:

18-20 балів відповідає таким вимогам:

продемонстровано повний, розгорнутий, вичерпний виклад змісту питання білету; творчі здібності розуміння, викладу проблеми; наведено повний перелік необхідних для розкриття змісту питання категорій; показано вміння користуватися методами наукового аналізу суспільних явищ, процесів; характеризувати їхні риси, форми виявлення, особливості; наявне висловлення та аргументування власного ставлення до альтернативних поглядів на дане питання; знання теоретичних питань відповідно до основної та додаткової літератури.

14-18 балів відповідає таким вимогам:

не виконано хоча б одна з вимог для отримання найвищого балу (18-20); чи допущені помилки під час наведення аргументації, посилання на літературу, інші дані, теоретичні концепції, що впливає на логіку висновків під час відповіді на питання.

10–14 балів відповідає таким вимогам:

не виконано три вимоги для отримання найвищого балу (18-20); зміст відповіді, аргументи, висновки відповіді не є правильними чи загально визнаними за відсутності у відповіді доказів і раціональних аргументів на їх користь.

0-10 балів відповідає таким вимогам:

не виконано три чи більше вимог для отримання найвищого балу (18-20) та допущені дві чи більше значних помилок, зроблені під час відповіді висновки не є правильними чи загально визнаними, а у відповіді студента доказів і раціональних аргументів на їх користь немає, зміст відповіді дає підстави стверджувати, що особа, яка складає іспит, неправильно зрозуміла зміст питання чи не знає правильної відповіді і тому не відповіла на нього по суті, допустивши грубі помилки у змісті відповіді або давши відповідь не на поставлене в білеті питання.

Дослідницька пропозиція – це науковий текст, підготовлений вступником, в якому обґрунтовується тематика майбутнього дисертаційного дослідження, його актуальність, стан розробки у вітчизняній та зарубіжній науці; можливі шляхи розв’язання поставлених задач тощо. Дослідницька пропозиція має містити назву дослідження, анотацію дослідження (до 500 слів викладу проблеми та запропонованих шляхів її розв’язання з ключовими словами) загальний опис дослідження (актуальність обраної теми, обґрунтування наукової новизни, теоретична значущість, мета, завдання, предмет та об’єкт дослідження, очікувані результати, аналітичний огляд наукових праць за темою дослідження, методологія та методи дослідження, план реалізації дослідження за роками, список літератури (від 20 позицій).

Дослідницька пропозиція – це не реферативний виклад наукової проблеми, а підтвердження розуміння вступником перспективності обраної ним ідеї, ступеню обґрунтованості, обізнаності з предметом власного наукового вибору та ступенем його дослідження.

Дослідницька пропозиція вступника в обов’язковому порядку візується передбачуваним науковим керівником та завідувачем кафедри.

Дослідницька пропозиція оцінюється фаховою комісією філософського факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка на вступному іспиті зі спеціальності як його складова за таким критеріями (максимальна оцінка – 40 балів).

Критерії оцінювання дослідницької пропозиції:

30-40 балів відповідає таким вимогам:

заявлена вступником наукова проблема та її аспекти, що їх пропонується дослідити, є новими та актуальними, представлено ґрунтовний огляд досліджень, системний аналіз ідей, пов’язаних із заявленою проблемою; автор демонструє спроможність формулювати власні аргументовані гіпотези, визначати перспективність теми, а також робити на підставі цього аналізу власні висновки. Текст дослідницької пропозиції містить усі необхідні компоненти, змістові частини представлені в логічній послідовності, положення не повторюються і не суперечать одне одному. Висловлювання автора підкріплені фактичним матеріалом.

10-30 балів відповідає таким вимогам:

пропонована у дослідженні проблема не є новою, але вступник представив нові її аспекти або запропонував нові методи дослідження, які раніше для її вивчення не використовувалися, показав особливості свого дослідження. Аргументування сформульованої проблеми та огляд літератури з її дослідження є послідовним переліком праць із заявленої проблеми з поодинокими коментарями автора. Структура тексту дослідницької пропозиції логічна, або може не вистачати 1-2 компонентів структури дослідницької пропозиції, також наявні 1-2 випадки логічної незв’язності викладу чи необґрунтованої повторюваності окремих тез. Є фактологічні помилки.

0–10 балів відповідає таким вимогам:

заявлена проблема, її аспекти, що пропонується дослідити, методи, за допомогою яких заплановано її вирішувати, не є новими. Аргументування вибору не наведено. Огляд літератури є механічним переліком імен та праць дослідників, які стосуються заявленої проблеми. Зміст тексту викладено безсистемно, не всі необхідні компоненти структури дослідницької пропозиції представлено, окремі змістові частини тексту повторюються або ж суперечать одна одній.

Розділ 1. Загальні питання релігієзнавства.

Поняття "релігієзнавство", його зміст та визначення. Передумови становлення релігієзнавства як самостійної дисципліни гуманітарного знання. Історія появи науки про релігію, основні етапи та тенденції її розвитку. Конфесіоцентричний та релігієзнавчий підходи у дослідженні релігійних явищ: їх порівняльна характеристика. Структурний поділ сучасного релігієзнавства (філософія релігії, феноменологія релігії, соціологія релігії, психологія релігії, історія релігії та ін.). Принципи та методи релігієзнавчих досліджень.

Розділ 2. Історія світової релігієзнавчої думки.

Елементи релігієзнавчої думки у творах давньогрецьких істориків та мислителів. Елементи релігієзнавчої думки у творах римських інтелектуалів. Трактат Цицерона "Про природу богів". Вчення про тричасткову релігію. Елементи релігієзнавчої думки у дослідженнях представників патристики. Релігія як предмет вивчення Лактанція та Августина Аврелія. Пробудження релігієзнавчої думки на ґрунті середньовічної мусульманської традиції. Основні ідеї твору М. аш-Шахрастані "Книга про релігії і секти". Релігієзнавчі пошуки єврейських мислителів доби середньовіччя. Основні ідеї праці Є.Галеві "Кузарі". Релігієзнавчі пошуки схоластиків. Особливості викладу твору П.Абеляра "Діалог між Іудеєм, Філософом і Християнином".

Пошуки істинної релігії в контексті італійського Ренесансу. Питання релігії у праці М.Фічіно "Платонівська теологія про безсмертя душі". Вияви релігієзнавчої думки в історії французького Ренесансу. Основні ідеї твору Ж.Бодена "Розмова семи мужів". Релігієзнавчі пошуки представників німецького Відродження. Основні ідеї праці Миколи Кузанського "Про мир віри". Релігієзнавчі інтенції гуманістів Голандії, Швейцарії та Англії. Питання віри, правди і релігії у творчості представників східноєвропейського Ренесансу. Вчення про релігію Б.Спінози.

Творчий здобуток представників релігієзнавчої думки аристократичного етапу англійського просвітництва. Основні ідеї праці Е.Герберта, лорда Чербері "Трактат про істину". Радикалізм Дж.Толанда, М.Тіндала і Е.Коллінза в питаннях релігії. Основні положення релігієзнавчої концепції Д.Юма. Характеристика його праці "Природна історія релігії". Релігієзнавчий здобуток французьких вчених-просвітителів. Питання релігії у висвітленні Ш.Монтеск'є, Вольтера і Ж.-Ж. Руссо. Релігієзнавчий доробок представників радикального крила французького Просвітництва. Питання релігії у викладі німецьких просвітителів-радикалів. Питання релігії у творчості Г.Ляйбніца. Просвітницьке бачення релігії І.Кантом. Основні ідеї його твору "Релігія в межах тільки розуму". Релігієзнавча думка епохи просвітництва в Росії (Я.Козельський, Д.Анічков, С.Десницький).

Релігієзнавчий здобуток представників німецького романтизму. Вчення про релігію Ф.Шлейєрмахера. Основні ідеї його твору "Промови про релігію до освічених людей її зневажаючих". Релігієзнавчий здобуток Г.В.Ф.Гегеля. Питання релігії у творчості представників Тюбінгенської теологічної школи. Аналіз праці Д.Ф.Штрауса "Життя Ісуса".

Особливості становлення та визначальні риси міфологічної школи релігієзнавства. Релігієзнавчі пошуки М.Мюллера: аналіз його основних концепцій. Теорії "нижчої міфології" (В.Шварц, В.Маннгардт, Г.Узенер). Релігієзнавчі пошуки представників міфологічної школи в Росії (Ф.Буслаєв, О.Афанасьєв, О.Міллер). Релігієзнавчий здобуток К.Тіле і П.Шантепі де ла Соссе. Основні проблеми у дослідженнях представників ритуалістичної школи в релігієзнавстві. Еволюціонізм у вивченні релігійних явищ: його суть та форми. Питання релігії у працях англійських еволюціоністів Г.Спенсера, Е.Тайлора, Дж.Фрезера. Загальна характеристика праці Дж.Фрезера "Золота гілка". Критика еволюціонізму у працях теоретиків преанімізму Е.Ленга і Р.Маретта.

Основні ідеї праці Л.Фейербаха "Сутність християнства". Погляди О.Конта на релігію і його концепція "релігії людства". Загальна характеристика праці Е.Ренана "Життя Ісуса". Питання релігії у творчості Д.Писарева і П.Лаврова.

Соціологізм у вивченні релігійних явищ. Питання соціології релігії у творчій спадщині М.Вебера. Основні ідеї праці Е.Дюркгейма "Елементарні форми релігійного життя". Питання релігії у творах представників французької соціологічної школи. Теорія пралогізма Л.Леві-Брюля, її значимість для релігієзнавства. Основні ідеї праці А.ван Геннепа "Обряди переходу". Соціологічне сприйняття релігії в американській дослідницькій думці.

Психологізм у вивченні релігійних явищ. Загальна характеристика праці У.Джеймса "Різновиди релігійного досвіду". Основні ідеї праці З.Фрейда "Майбутнє однієї ілюзії". Релігієзнавчі пошуки К.-Г. Юнга і Е.Фромма. Твір Є.Торчинова "Релігії світу: досвід позамежного".

Особливості ірраціонального підходу у вивченні релігійних явищ. Питання релігії у творчості А.Шопенгауера і Ф.Ніцше. Релігієзнавча концепція А.Бергсона. Аналіз його праці "Два джерела релігії і моралі". Релігієзнавчий здобуток Р.Отто. Значущість його праці "Священне".

Особливості марксистського бачення проблем релігії. Питання релігії у творчості К.Маркса і Ф.Енгельса. Питання релігії у творах радянських дослідників.

Особливості появи та функціонування дифузійністських шкіл в релігієзнавстві. Теорії культурних кругів та культурної дифузії у працях німецьких та британських антропологів. Релігієзнавчі здобутки представників Віденської культурно-історичної школи. Релігієзнавчі здобутки американських антропологів боасівської школи.

Релігієзнавчі здобутки шведських теологів та істориків кінця XIX – XX століть. Феноменологічний підхід у вивченні релігії у творах Г. ван дер Леува, Ф.Хайлера і К.Ю.Блєєкера. Феноменологічне релігієзнавство М.Еліаде.

Функціоналістська школа в сучасному релігієзнавстві. Загальна характеристика праці Б.Малиновського "Магія, наука і релігія". Структуралізм в релігієзнавстві XX ст.. Релігієзнавчий здобуток К.Леві-Строса. Питання релігії у праці сучасного еволюціоніста Р.Докінза "Бог як ілюзія". М. Онфре "Трактат атеології. Фізика метафізики".

Розділ 3. Історія вітчизняної релігієзнавчої думки.

Елементи релігієзнавчої думки у творах латиномовних гуманістів першої пол. XVI ст. (С.Оріховський). Характеристика Пересопницького Євангелія: його зміст та сюжетні особливості. Питання релігії у творах Г.Смотрицького "Ключ царства небесного" і С.Зизанія "Казання". Проблеми конфесіології у творі Христофора Філалета "Апокрисис". Антикатолицька полеміка: "Пересторога" та особливості сприйняття цього твору сучасниками. Питання міжцерковних колізій у творах полемістів першої третини XVII ст.. ("Тренос" М.Смотрицького" і "Палінодія" З.Копистенського). Питання конфесіології у творчій спадщині І.Вишенського та І.Потія.

Питання релігії та віри у творах професорів Києво-Могилянської Академії. Питання конфесіології у творах С.Тодорського та Г.Кониського. Релігія у творчій спадщині Г.Сковороди. Питання релігії і церкви у творчості Т.Прокоповича.

Лінгвістичне релігієзнавство О.Потебні. Релігія у творчій спадщині Т.Шевченка. Релігієзнавчий здобуток І.Франка. Релігієзнавчий доробок представників громадівського руху. Питання історії релігії у творчій спадщині М. Драгоманова та М. Костомарова. Питання релігії у соціологічних доктринах М.Хлебнікова та О.Строніна.

Проблеми історії релігії в Україні у творчому доробку М.Грушевського. Аналіз його праці "З історії релігійної думки на Україні". Історико-релігійні дослідження В.Липинського, О.Лотоцького, І.Огієнка. Питання релігії у творчості М.Шаповала.

Релігієзнавчі аспекти в діяльності Кабінету примітивної культури (К.Грушевська, Ф.Савченко, К.Копержанський, Л.Шевченко). Релігієзнавчий здобуток А.Річинського. Основні ідеї його праці "Проблеми української релігійної свідомості". Історико-релігійні дослідження В. Біднова. Питання релігії у творчості С. Балея. Сходознавчі студії А.Кримського. Релігієзнавчий доробок Г. Костельника. Праці релігієзнавців української діаспори з проблем історії християнства (С.Ярмусь, В.Олексюк, І.Музичка, А.Великий, І.Ортинський, І.Власовський, І.Шевців). Марксистське релігієзнавство в Радянській Україні.

Релігієзнавчі дослідження в сучасній Україні. Основні тенденції розвитку сучасної вітчизняної релігієзнавчої думки.

Розділ 4. Питання філософії релігії.

Поняття філософії релігії та особливості її тлумачення. Структурний поділ філософії релігії. Філософія релігії та релігійна філософія: їх розрізнення.

Особливості тлумачення поняття "релігія". Формула релігії, її можливі тлумачення. Два підходи в розумінні сутності релігії. Проблема визначальної риси релігійного світосприйняття. Теорії походження релігії. Проблема релігійного знання, його характеристики. Релігія як фактуальне знання. Когнітивізм та нонкогнітивізм. Поняття релігійної істини, її суб'єктивізація.

Полісемантичність у понятійному схопленні феномену віри. Змістовний простір віри. Віра як онтологічна реальність. Парадоксальність релігійної віри. Аргумент-парі Б.Паскаля на користь релігійної віри. Характеристика віри як пізнавального акту. Віра в її відношенні до знання. Значимість віри у пізнавальному процесі. Праксеологічні характеристики релігійної віри. Віра в її відношенні до справ.

Уявлення про потойбічне (трансцендентне); його зміст та характеристики. Проблема взаємозв'язку трансцендентного та іманентного. Потойбічність і чудесне. Концепції тлумачення чудесного. Філософські номінації світу потойбічного; розкриття їх змісту. Тлумачення ангелів та їх характеристики. Сутність диявола та його характеристики.

Проблема тлумачення поняття "Бог". Ідея монотеїзму: її сутність та особливості становлення. Сутність та атрибути як аспекти логічного визначення Бога. Єдність як атрибутивна характеристика Бога. Концепція абсолютизму Бога. Метафізичні атрибути Бога: всемогутність, усюдисутність, вічність. Теїзм, деїзм та пантеїзм як філософські форми усвідомлення Бога. Різновиди богознання: знання Бога і знання про Бога. Апофатичний та катафатичний способи осягнення Бога. Теогносеологічні концепції: розкриття їх змісту. Філософські обґрунтування Бога: передумови їх появи та особливості сприйняття. Аргументи на користь існування Бога: онтологічний, космологічний, телеологічний, моральнісний. Різноманітні концепції творіння Богом світу. Акт творіння як проблема, розкриття його смислу. Проблема теодіцеї, її зміст та можливі вирішення.

Розділ 5. Питання феноменології релігії.

Проблема розуміння феноменології релігії. Сутність феноменів. Загальна характеристика дескрептивної феноменології релігії. Характерні особливості класичної феноменології релігії. Герменевтична феноменологія релігії: її характерні риси та концептуальні форми. Неофеноменологія релігії: її суть та характеристики.

Понятійний статус сакрального. Його амбівалентність. Священне і святе: можливість їх розрізнення та причини ототожнення. Структурна гетерогенність сакрального. Сакральні модальності.

Особливості феноменологічного вивчення сакрального простору. Його характеристики. Опозиційні пари сакрального простору. Уявлення про сакральні зони, їх різновиди.

Сакральний центр та його сакральності (центр світу, вісь світу). Феноменологічне сприйняття храму. Єрусалим: його сакральний статус та святі місця. Київ як сакральний центр Русі. Феноменологічне сприйняття хреста. Його символіка в релігійних традиціях.

Уявлення про сакральний час. Його можливі тлумачення та характерні риси. Взаємовпливи місяця і часу. Характеристики місяця, пов'язані з його темпоральністю. Феноменологічне осягнення події. Одкровення як подія в історії. Символіка сакральних чисел в релігійних традиціях. Уявлення про хронотопи. Феномен паломництва, його сакральне значення.

Феномен світла, його сакральний смисл та характеристики. Колір як матеріалізоване світло. Проблема диференціації кольорів. Символіка білого, чорного та червоного кольорів в релігійних традиціях. Символіка солярних кольорів та кольорів передсвятості в релігійних традиціях. Феноменологія септенеру веселки.

Уявлення про сакральну силу. Її значимість в релігійній історії людства. Зміст мани, її характеристики та різновиди. Феномен харизми, її характерні риси. Носії сакральної сили (харизми).

Небесні і вогняні сакральності, їх характеристики. Водні сакральності, їх фіксація в релігійних традиціях. Феномен потопу. Хтонічні та рослинні маніфестації, їх сакральний смисл. Сакральні камені та їх різновиди. Значущість сакральних каменів в релігійних традиціях. Сакральний статус обраних представників фауни. Огляд типологій сакральних постатей.

Розділ 6. Питання психології релігії.

Проблема розуміння психології релігії та її предмети вивчення. Можливість та перспективи християнської психології. Християнська психологія і пастирська психологія. Методи, які використовуються у дослідженнях з психології релігії.

Психіка людини, її структурованість. Різноманітні концепції структурованості психіки людини. Уявлення про душу. Душа і психіка. Уявлення про стани свідомості. Змінені стани свідомості, їх характерні риси. Форми змінених станів свідомості. Психоделіки у релігійних практиках і як засіб досягнення "розширеної свідомості".

Проблема змісту та своєрідності релігійних почуттів. Особливості формування релігійних почуттів. Характеристика почуттів абсолютної залежності і благоговіння. Феномен релігійного страху і тривоги.

Зміст релігійних уявлень, їх психологічне підгрунтя. Фантазія, її роль у появі релігійних уявлень. Психологічні корені появи релігійних уявлень. Афективні форми виявлення релігійних уявлень (ясновидіння, містичні видіння).

Віра як психічний феномен. Своєрідність релігійної віри. Емоціональний, когнітивний та волетативний компоненти релігійної віри. Проблема сприйняття релігійної віри. Опис психологічного механізму утворення віри. Форми вияву релігійної віри: екстаз, катарсис, одержимість, клікушество. Зміст та прояви релігійного фанатизму.

Поняття релігійного досвіду, його структури та змістовні характеристики. Уявлення про рівні релігійного досвіду. Характеристика типів носіїв релігійного досвіду. Онтологічні та психологічні основи молитви. Психологічні аспекти медитативних практик.

Уявлення про процес навіювання, його характеристики. Опис механізму процесу релігійного навіювання. Навіювання і гіпноз. Характеристика процесу навернення. Мотиви, типологія та наслідки релігійного навернення.

Розділ 7. Питання соціології релігії.

Особливості соціологічного вивчення релігії. Подвійний статус соціології релігії як наукової дисципліни. Проблема суспільної значимості соціології релігії. Ефективні методи, які використовують в своїх дослідженнях соціологи релігії.

Соціологічні типи визначень релігії: субстанціальний та функціональний. Структурні компоненти релігії. Функціональний аналіз релігії. Проблема перспектив релігії, її соціологічний зріз.

Інтерпретація та операціоналізація поняття "релігійність". Проблема критеріїв релігійності. Огляд різноманітних типологій віруючих. Конкретні соціологічні дослідження стану та динаміки релігійності в сучасній Україні.

Класифікація типів релігійних організацій. Основні характеристики церкви як типу релігійної організації. Основні ознаки секти та їх типологія. Характеристика культу як типу релігійної організації. Релігійні організації сучасної України за даними соціологічних досліджень та статистичних звітів.

Аналіз позицій ставлення релігійних інституцій до соціуму. Проблема кореляції церкви і держави: соціологічний підхід. Релігійні інституції і політичне життя суспільства. Феномен політичної релігії. Вплив релігійних інституцій на шлюбно-сімейні відносини.

Різнорманітні варіанти конфесійного бачення економіки. Релігійні установки щодо підприємницької діяльності. Конфесійні відмінності у ставленні різноманітних релігійних організацій до власності, багатства, лихварства, праці. Варіанти мобільності релігійних інституцій під впливом змін в суспільстві. Феномен громадянської релігії. Символи громадянської релігії в сучасному суспільстві.

Процес сакралізації та його характеристики. Форми сакралізації. Процес секуляризації: його зміст, вияви та наслідки. Огляд різноманітних теорій секуляризації.

Розділ 8. Питання історії релігії (конфесіологія).

Уявлення про релігійну традицію, її визначальні характеристики та складові. Класифікація релігій. Огляд різноманітних типологій релігій.

Дорелігійна епоха в історії людства: аргументи за і проти. Концепції антропогенезу та початок релігійної історії людства. Проблема релігійності первісних людей. Джерела архаїчної релігійності. Фетишизм та особливості його трансформації. Особливості магійного сприйняття. Різновиди магії. Феномен народної магії. Характеристика магійної релігії вуду. Суть тотемізму. Особливості тотемістичних уявлень. Анімізм. Еволюція анімістичних уявлень. Феномен шаманізму: особливості його сприйняття та структуралізація. Міфи в структурі архаїчного суспільства. Особливості міфологічного світосприйняття. Характеристика основних сюжетів архаїчних міфів, особливості їх реконструкції.

Язичницькі традиції Європи. Феномен давньогрецького язичництва, особливості сприйняття. Основні етапи становлення давньогрецької релігії. Функціональність божеств гомерівського епосу. Містеріальні культури, оракули і містеріософія давньої Греції. Характеристика язичницької релігії римлян, особливості її еволюції. Елінізація римського язичництва та її наслідки. Давньослов'янське язичництво, особливості його сприйняття та характерні риси. Основні джерела вивчення давньослов'янського язичництва. Особливості еволюції давньослов'янського язичництва. Функціональність язичницьких богів Русі. Український неоязичницький рух: особливості сприйняття та конфесійна характеристика.

Релігійні традиції давньої Індії: ведична, брахманізм, джайнізм. Священні тексти Вед. Шруті та смріті. Бхагавадгіта. Особливості віровчення та культу індуїзму. Секти в індуїзмі. Особливості віровчення та культу кришнаїзму. Рух "Харе Кришна".

Конфуціанські і даоські священні книги. Їх загальна характеристика. Конфуціанство: особливості сприйняття та історичні метаморфози. Характеристика конфуціанства як релігійної традиції. Даосизм: ідейні джерела, особливості сприйняття та етапи його формування. Доктринальні, ритуальні та інституціональні особливості даосизму. Синтоїзм – традиційна японська релігія. Історичні форми синтоїзму.

Особливості сприйняття буддизму і передумови його появи. Будда про чотири шляхетні істини. Особливості ранньобуддійського вчення про божество, світ, людину і атман. Священні буддійські книги. Палійський канон, його переклади та коментарії. Характеристика Дхаммапади. Дві традиції буддійського світосприйняття, їх порівняльна характеристика. Ваджраяна. Махаяністський буддизм в Китаї і Японії: етноконфесійні характеристики. Махаяністський буддизм в Тибеті, Монголії і в Росії: етноконфесійні характеристики. Необуддійські рухи і секти. Необуддизм і псевдобуддизм.

Зороастризм та його трансформації в релігійній історії людства. Зороастрійські священні тексти. Характеристика Авести. Віроповчальні та культові особливості зороастризму. Йезидизм – національна релігія курдів. Маніхейство і мандеїзм: їх ідентифікація та конфесійні характеристики.

Іудейські священні книги: ТаНаХ, Талмуд і його кодифікації. Особливості віровчення і культу іудаїзму. Історичні етапи формування релігії євреїв. Напрямки сучасного іудаїзму. Хасидизм, його конфесійні своєрідності та основні етапи становлення.

Особливості сприйняття християнської традиції. Віроповчальний потенціал раннього християнства та проблема його періодизації. Християнські першоджерела. Канонічні книги і апокрифи. Загальна характеристика Нового Завіту. Євангельські свідчення про Ісуса Христа. Зміст Нагорної проповіді.

Орієнтальне християнство. Ассирійська Церква Сходу: її віроповчальні, культові та інституціональні особливості. Нехалкидонські церкви: їх віроповчальні, культові та інституціональні особливості.

Утвердження християнства в Давній Русі (розгляд дилеми: Аскольдове хрещення чи Володимирова версія прийняття християнства).

Особливості православного віровчення і культу. Вселенське православ'я: автокефальні та автономні церкви. Особливості церковної організації та ієрархії в православ'ї. Характеристика українського православ'я. Проблема його витоків та історичних етапів. Міжправославні церковні колізії в сучасній Україні, їх причини та наслідки.

Старообрядництво, його сутність, причини появи та особливості еволюції. Сектантський рух в руському православ'ї.

Особливості католицького віровчення і культу. Організаційна структура Римокатолицької церкви. Ватикан. Новації у документах II Ватиканського собору.

Унії в релігійній історії людства, їх форми. Причини, особливості реалізації та наслідки Берестейської унії 1596 року. Конфесійні своєрідності українського грекокатолицизму та проблема його періодизації.

Лютеранство і кальвінізм як напрямки реформаційного протестантизму. Реформаційні рухи в Англії: англіканство, методизм, квакерство. Пуританський рух в Англії. Причини та наслідки міграції пуритан в Америку. Пізні протестантські конфесії: баптизм, адвентизм, п'ятидесятництво. Конфесії маргінального протестантизму: мормони, Свідки Єгови.

Неохристиянські рухи та секти. Неохристиянство і псевдохристиянство.

Проблема ідентифікації ісламу, його витоків та особливості утвердження. Зіммі у мусульманському світі. Мусульманські першоджерела: Коран, Сунна. Одкровення Мухаммада і його діяння. Особливості мусульманського віровчення і культу. Умма в житті мусульман. Уявлення про шаріат, фікх та мазхаби. Основні напрямки, течії та секти в ісламі. Суфізм, його суть і тарікати. Іслам в арабо-тюркських державах: особливості функціонування. Іслам в регіонах Криму, Північного Кавказу і Поволжя: етноконфесійні характеристики.

Перелік питань на іспит до аспірантури

Блок I. Загальні питання теорії релігієзнавства та його дисциплін.

1. Поняття "релігієзнавство", його зміст та визначення.
2. Передумови становлення релігієзнавства як самостійної дисципліни гуманітарного знання.
3. Історія появи науки про релігію, основні етапи та тенденції її розвитку.
4. Конфесіоцентричний та релігієзнавчий підходи у дослідженні релігійних явищ: їх порівняльна характеристика.
5. Структурний поділ релігієзнавства.
6. Поняття філософії релігії та особливості її тлумачення.
7. Особливості тлумачення поняття "religio". Проблема сутності релігії.
8. Специфіка релігійного світосприйняття.
9. Проблема визначальної риси релігії.
10. Теорії походження релігії.
11. Структурно-функціональний аналіз релігії.
12. Зміст віри та її структурованість. Характеристики релігійної віри.
13. Аргумент-парі Б.Паскаля на користь релігійної віри.
14. Уявлення про потойбічне (трансцендентне); його зміст та характеристики.
15. Проблема тлумачення поняття "Бог".
16. Філософські вчення про Бога: теїзм, деїзм, пантеїзм, панентеїзм.
17. Традиційні докази буття Бога.
18. Проблема теодицеї, її зміст та можливі вирішення.
19. Проблема розуміння феноменології релігії. Її основні форми функціонування.
20. Понятійний статус сакрального. Його амбівалентність. Кореляція сакрального та релігійного.
21. Структурна гетерогенність сакрального. Сакральні маніфестації.
22. Проблема розуміння психології релігії та її предмети вивчення.
23. Поняття релігійного досвіду, його структури та змістовні характеристики.
24. Психологія релігійного навіювання та навернення, їх характеристики.
25. Особливості соціологічного вивчення релігії. Подвійний статус соціології релігії як наукової дисципліни.
26. Інтерпретація поняття "релігійність", її критерії. Огляд різноманітних типологій віруючих.
27. Класифікація типів релігійних організацій. Основні характеристики церкви, секти та культу як типів релігійної організації.
28. Процес секуляризації: його зміст, вияви та наслідки. Огляд різноманітних теорій секуляризації.
29. Класифікація релігій. Огляд різноманітних типологій релігії.
30. Дорелігійна епоха в історії людства: аргументи за і проти.

Блок II. (Питання конфесіології).

31. Вірування та уявлення архаїчної епохи. Проблема первинної форми релігійного життя людства.
32. Характеристика язичницької релігії греків, її зв'язок з міфологією. Функціональність божеств гомерівського епосу.
33. Давньослов'янське язичництво, особливості його сприйняття та характеристика.
34. Релігійні традиції давньої Індії: ведична, брахманізм, джайнізм.
35. Особливості віровчення та культу індуїзму. Секти в індуїзмі.
36. Особливості віровчення та культу кришнаїзму. Рух "Харе Кришна".
37. Конфуціанство: особливості сприйняття та історичні метаморфози.

38. Даосизм: його доктринальні, ритуальні та інституціональні особливості.
39. Синтоїзм – традиційна японська релігія. Історичні форми синтоїзму.
40. Особливості ранньобуддійського вчення про божество, світ, людину і атман. Дві традиції буддійського світосприйняття, їх порівняльна характеристика.
41. Характеристика махаяністського буддизму, його регіональні форми.
42. Зороастризм, його віроповчальні та культові особливості.
43. Особливості віровчення і культу іудаїзму.
44. Напрямки сучасного іудаїзму. Хасидизм, його конфесійні своєрідності.
45. Утвердження християнства в давній Русі: огляд двох версій.
46. Особливості православного віровчення і культу.
47. Вселенське православ'я. Автокефальні та автономні церкви. Особливості церковної організації та ієрархії в православ'ї.
48. Характеристика українського православ'я. Проблема його витоків та історичних етапів.
49. Міжцерковні колізії в сучасній Україні, їх причини та наслідки. Ідея створення єдиної Помісної Православної Церкви України та спроби її реалізації.
50. Особливості католицького віровчення і культу.
51. Організаційна структура Римо-католицької церкви. Ватикан.
52. Конфесійна характеристика українського греко-католицизму та проблема його періодизації.
53. Реформаційний протестантизм: лютеранство, кальвінізм, англіканство, методизм, квакерство.
54. Пізні протестантські конфесії: баптизм, адвентизм, п'ятидесятництво.
55. Конфесії маргінального протестантизму: мормони, Свідки Єгови. Неохристиянські рухи та секти.
56. Проблема ідентифікації ісламу, його витоків та особливості утвердження.
57. Особливості мусульманського віровчення і культу.
58. Умма в житті мусульман. Уявлення про шариат, фікх та мазхаби.
59. Основні напрямки, течії та секти в ісламі. Суфізм, його суть і тарікати.
60. Іслам в арабо-тюркських державах: особливості функціонування.

Блок III (Джерела та священні тексти).

61. Праця Цицерона "Про природу богів".
62. Основні ідеї праці Миколая Кузанського "Про мир віри".
63. Основні ідеї "Богословсько-політичного трактату" Б. Спінози.
64. Характеристика праці Д. Юма "Природна історія релігії".
65. Основні ідеї трактату І. Канта "Релігія в межах тільки розуму".
66. Основні ідеї твору Ф. Шлейєрмахера "Промови про релігію до освічених людей її зневажаючих".
67. Основні положення філософії релігії Г.В.Ф. Гегеля.
68. Праця М.Мюллера "Вступ до науки про релігію".
69. Основні ідеї праці Дж.Фрезера "Золота гілка".
70. Основні ідеї праці З. Фрейда "Майбутнє однієї ілюзії".
71. Праця У.Джеймса "Різноманіття релігійного досвіду".
72. Праця М.Вебера "Протестантська етика і дух капіталізму".
73. Праця Е.Дюркгейма "Елементарні форми релігійного життя".
74. Праця Р. Отто "Священне".
75. Основні ідеї праці М. Еліаде "Сакральне і профанне".
76. Питання релігії у праці Р. Докінза "Бог як ілюзія".
77. Релігія у творчій спадщині Т. Шевченка та І. Франка.

78. Питання історії релігії у творчій спадщині М. Драгоманова та М. Костомарова.
79. Законодавчі акти України про свободу совісті і релігійні організації.
80. Основні джерела вивчення давньослов'янського язичництва. Характеристика "Велес-книги".
81. Священні тексти Вед. Шруті та смріті. Бхагавадгіта.
82. Конфуціанські священні книги. Їх загальна характеристика.
83. Даоські священні книги. Їх загальна характеристика.
84. Священні буддійські книги. Палійський канон, його переклади та коментарії. Характеристика Дгаммапади.
85. Зороастрійські священні тексти. Характеристика Авести.
86. Іудейські священні книги: ТаНаХ, Талмуд і його кодифікації.
87. Християнські першоджерела. Канонічні книги і апокрифи. Загальна характеристика Нового Завіту.
88. Євангельські свідчення про Ісуса Христа. Зміст Нагорної проповіді.
89. Нікейський символ віри та халкідонський орос.
90. Мусульманські першоджерела: Коран, Сунна.